

Kajaani 1.10.2014

Arvoisat kutsuvieraat, hyvät opintopäiville osallistujat

Toivotan AEO:n puheenjohtajana teidät tervetulleiksi tähän jokavuotiseen merkkitahtumaamme, Ammatillisen erityisopetuksen merkittävimpään vuotuiseseen foorumiin. Opintopäivillämme on pitkät perinteet 1980-luvulta. Olemme näillä päivillämme saaneet kuulla ajankohtaisia asioita, olemme luoneet uusia ystävyysuhteita ja löytäneet uusia toiminnan tapoja. Olemme saaneet kokea ammatillisen erityisopetuksen muutokset ja kuulleet selvityksiä muutoksien syistä. Nämä päivät ovat osoittaneet tarpeellisuutensa; tarpeellisuutensa tiedon jakamiseen, omaan jaksamiseen ja ammatilliseen kehittämiseen.

Muutoksia on tulossa ja paljon.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen ja Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen perusteiden luonnokset on juuri ollut lausuntokierroksella (AEO antoi oman lausunnon OPH:lle samoin kuin aiemmin kesällä OKM:lle). Tutkintojen uudistuminen: Osaamisperusteisuus, siirrymme opintoviikoista osaamispisteisiin (nämä voimaan 8/2015). Ammatillisen koulutuksen rahoitusuudistus (1/2015) ja rahoitusleikkaukset. Järjestäjaverkoston tiivistäminen ja siihen liittyvä koulutuksen järjestämislupien uudelleen haku (2017?).

Kaikki nämä vaativat opettajilta uuden omaksumista. Näiden muutoksien haasteisiin vastaaminen vaatii koulutusta, uuden oppimista. Meidän tulee saada kehittää tietojamme ja ymmärrystämme oppimisesta ja oppimisprosesseista, kuinka niiden on muututtava, kehityttävä, jotta opetuksen laatu säilyy ja paranee.

Mutta lama iskee, tuntuu siltä, että entistä vähemmän opettajat pääsevät kouluttautumaan. Nämä opintopäivät ovat erinomainen koulutustapahtuma. Näillä päivillä saamme uusinta erityisopetuksen tietoa arkeemme.

Toivon, että lamasta ja säästövelvoitteista huolimatta, nämä päivämme säilyvät työntajiemme arvostus- ja tärkeyslistan kärjessä. Ja näin kaikki halukkaat osallistujat, ammatillisen erityisopetuksen kehittäjät ja tekijät, saavat mahdollisuuden tulla päivillemme.

Kaiken erityisopetuksenperusajatus on tukea koulutuksen tavoitteiden toteutumista ja toiminnan perustehtäviä. Siksi ammatillisessa koulutuksessa erityisopetuksen tulisikin kohdentua ammattiopiskelun tukemiseen sekä osallisuuden edistämiseen. Meidän tulisi entistäkin enemmän suunnata opetuksemme työllistymistä tukeviin menetelmiin. Tähän suuntaan meitä tulee ohjaamaan muutokset rahoituksessa ja arvioinnissa.

Kaiken kehityksen keskelläkin, pidetään mielessä lähiopetuksen määrän merkitys ja vaikutus. Meidän on varattava riittävästi aikaa yhdessä ololle opiskelijan kanssa, koska erityisopetuksessa oleellisinta on vuorovaikutus. Vuorovaikutus ja välittäminen: Ne ovat edelleen tärkeimmät menetelmämme.

Inklusiivinen koulutus asettaa uudenlaisia haasteita opetukselle ja sitä kautta myös erityisopetukselle. Jotta koko ikäluokan kouluttaminen mahdollistuisi laadukkaasti, erityisopetuksen painopisteen tulee olla ennaltaehkäisevässä työssä ja toiminnan rakenteellisessa kehittämisessä.

Ammatillisessa koulutuksessa tämä tarkoittaa sitä, että erityisopetus suunnitellaan, budjetoidaan ja toteutetaan *koulutusalaakohtaisesti* niveltäen varsinaiseen toimintaan. Näin vältetään erityisopetuksen erillinen asema oppilaitoksessa. Tulee korostaa erityisopettajien ammatillisen koulutuksen, opetettavan aineen tai ammattialan tuntemista sekä vahvaa ammatillista osaamista.

Valtakunnalliset ohjeistukset ja säädökset edellyttävät oppilaitoksilta erityisopetuksen kehittämistä suunnitelmallisesti. Suunnitelman peruslähtökohtana on erityisopetuksen ymmärtäminen koko oppilaitosyhteisön asiana. Tähän kehitystyöhön tarvitaan erityisopettajia, joilla on näkemystä sekä ammatillisesta koulutuksesta että opiskelijoiden erilaisista tuentarpeista, tukikeinoista ja tukiverkostoista ja jotka on selkeästi vastuutettu näihin tehtäviin.

Erityisopetukseen inklusiivisessa koulutuksessa tulee panostaa.

Viime keväänä istui OPH:n asettama työryhmä pohtimassa ja tekemässä esitystä ”Erityisen tuen tarpeen” luokittelun muuttamista (vanhasta 12 portaisesta diagnostiikkaan perustuvasta uuteen pedagogiseen selvitykseen pohjautuvaan). Kaikki se, mitä olen saanut kuulla työryhmän esityksestä, on erinomaista, toivonkin uuden luokittelun etenevän nopeasti käyttöön.

Uuden määritelmän taustalla ovat seuraavat periaatteet:

- inklusiivinen koulutus ja osallisuus
- pedagogisen tuen korostaminen
- opiskelijakohtaisen tuen lisäksi oppilaitostasoisien työn esiin nostaminen (strategiset ratkaisut, koordinointi jne.)
- yhteensovittaminen perusopetuksen lainsäädännön ja opinto-ohjauksen määräysten kanssa (ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjauksen määräyksissä on kuvattu yleinen ja tehostettu tuki)
- yhteensovittaminen uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti (vrt. yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskelijahuolto ja tietosuojamääräykset sekä monialainen yhteistyö).

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen ja Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen perusteet siis muuttuvat ja astuvat voimaan 8/2015, vajaan vuoden päästä. AEO antoi OPS:sta lausunnon, josta otan muutamia otteita (koko lausunto tulee kotisivullemme):

Jotkin OPS:n osaamisvaatimukset tuntuvat haasteellisilta, esim matemaattis-luonnontieteellinen. Oppimisen vahvistamisen taidot ovat nyt valinnaisissa. Mielestämme sen tulisi olla pakollinen tutkinnon osa. Osaamisen tunnustamisen mahdollistamiseksi/selkeyttämiseksi tulisi voida käyttää numeerista arviointia. Pelkkä S-merkintä ei anna riittävää tietoa osaamisesta.

Valmentava koulutuksen tulee palvella paitsi ammatilliseen koulutukseen ohjaavana myös keskeyttämistä harkitsevien opiskelijoiden lisäohjauksen työvälineenä ja pysähtymisen ja urasuunnittelun paikkana toiseen asteen opintojen siirtymävaiheissa

OPS-luonnos herätti myös runsaasti kysymyksiä, joiden AEO toivoo ratkeavan ennen OPS:n voimaan tuloa.

Miten numeroiden korottaminen on ajateltu käytännössä toteutettavaksi?

Onko Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus mahdollista opiskella mukautetusti?

Voiko tutkintoaloilta ohjautua opiskelijoita Valmaan tekemään opintoja ja palata takaisin jatkamaan alan opintoja? Täytyykö silloin suorittaa koko 60 osp.

Laajuus 60 osp ei ole rajattu tiettyyn aikaan. Kuinka kauan opiskelu voi kestää? Kuinka KELA suhtautuu?

Opiskelijoiden opintososiaaliset edut valmentavassa koulutuksessa herättävät useita kysymyksiä. Opintotuen, kotoutumistuen ja omaehtoisen työvoimakoulutuksen edellytysten täyttyminen tulisi selventää hyvissä ajoin ennen koulutusten alkamista.

Onko mahdollista antaa sanallista arviointia? Arvioinnissa S-merkintä todistuksessa tekee herkästi samanarvoiseksi 5 ja 20 osp, vaikka ne todellisuudessa ovat hyvin eritasoiset.

Lausunnossamme keskeisimmiksi asetimme:

- AEO pitää tärkeänä, että uudistamisesta aiheutuva valmistelu- ja muutostyöt turvataan riittäväillä resursseilla.
- AEO edellyttää opetuksen ja ohjauksen määrällistä säätämistä, jotta oppiminen ja opiskelijoiden tasa-arvoiset opiskelumahdollisuudet varmistetaan koko maassa.
- Opetussuunnitelmien tavoitteiden saavuttaminen edellyttää opettajille mahdollisuutta osallistua aiheeseen syventävään koulutukseen.
- Opiskelijoiden opintososiaaliset edut valmentavassa koulutuksessa herättävät useita kysymyksiä. Opintotuen, kotoutumistuen ja omaehtoisen työvoimakoulutuksen edellytysten täyttyminen tulisi selventää hyvissä ajoin ennen koulutusten alkamista.

Entä maahanmuuttajat

Suomen kielen osaaminen on monille maahanmuuttajaopiskelijoille haaste. Huono suomen kielen osaaminen heikentää heidän mahdollisuuksiaan suoriutua opinnoista. Kielen osaamisen tavoitteet tulee sen vuoksi kuvata opetussuunnitelman perusteissa. Samoin tulee kuvata kotoutumisen tukeminen.

Meillä on entistäkin enemmän maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Syrjäytyneissä ja syrjäytymisuhanalaisissa nuorissa heidän määränsä, suhteessa koko maahanmuuttajaväestön määrään, on korkeampi/suurempi kuin äidinkielenään suomea puhuvien nuorten osuus. Ja tilastokeskuksen tietojen mukaan se on valitettavasti kasvussa. Yhteiskuntamme on löydettävä

ratkaisu tähän koulutukselliseen ongelmaan, jotta maahanmuuttajanuoret saavat ammatillisesti ja kielellisesti osaavan lähdön elämäänsä, tavoitteenaan kuten meillä kaikilla, tavallinen hyvä elämä. Meidän tulee kehittää toimintatapoja, jotka eivät ole herkkiä opiskelijoiden erilaisille kulttuurisille ja sosiaalisille taustoille.

Kun puhutaan ammatillisesta erityisopetuksesta, tarkoitetaan pääosin nuorisoasteen perustutkintotavoitteista koulutusta. Mutta meillä on myös aikuisia tukea tarvitsevia opiskelijoita. Kaksi vuotta sitten puhuin tästä asiasta. Sen jälkeen on kehitystä tapahtunut. Henkilökohtaistaminen on edennyt. Osalla koulutuksen järjestäjiä on toimivat järjestelmät. Tukitoimia tarvitsevat saavat erillisiä tukitoimia oppimisen ja opiskelun esteisiin ja myös ammatillisia erityisopettajia on palkattu. Erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden koulutusmahdollisuudet ovat siis parantuneet. Ja tämä on tapahtunut rajusti heikenneen rahoituksen aikana. Luotan myönteisen kehityksen jatkuvan ja hyvien mallien leviävän koko Suomeen.

Me tiedämme, että vammaisten ja vajaakuntoisten sekä muiden erityistukea tarvitsevien mahdollisuudet työllistyä avoimilla työmarkkinoilla ovat normiväestöä heikommät. Heille on tarjottava saavutettavuudeltaan ja järjestämistavoiltaan sopivia koulutusmahdollisuuksia, myös työn ohella opiskelun mahdollisuuksia tulee kehittää. Koulutuksen onnistumisen edellytys on, että opetushenkilöstö sekä työpaikkaohjaajat osaavat tunnistaa ja havaita oppimisen esteitä ja tuen tarpeita. Näin ollen opetushenkilöstön osaamisen kehittämiseen erityisopetuksen alueella on panostettava täydennyskoulutuksen avulla.

Opettajien vahva ammattipedagoginen osaaminen on yhdistettävä erityispedagogiseen osaamiseen. Opettajien taitoja kohdata erilaisia oppijoita, tunnistaa oppimisvaikeuksia, huomioida yksilöllisyys ja käyttää erilaisia opetusmenetelmiä tulee parantaa. Henkilökohtaistamisen avulla tutkinnon suorittajalle luodaan oikeat olosuhteet osoittaa ammattitaitonsa tutkintotilaisuuksissa. Kuten nuorisoasteen opiskelijalle myös aikuisopiskelijalle tulee voida antaa erityistä tukea työ- ja toimintakykyyn perustuvan tarkastelun pohjalta diagnoosilähtöisen tavan lisäksi. Huomio tulee kiinnittää ammatilliseen osaamiseen ja ammattitaitoon eikä vikaan, vammaan tai sairauteen.

Yksi todella iso muutos on siirtyminen osaamisperusteisuuteen. Tämä muutos astuu voimaan näillä näkymin ”vasta” elokuussa 2015. Meidän on kyettävä muuttamaan ajattelumme opintoviikoista, aikaan sidotusta opetuksesta, tutkinnon vaatimaan osaamiseen ja sen saavuttamiseen. Opiskelijan, oppijan osaaminen ja sen kehittymisen tuki on oltava keskiössä, pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohta. Meidän on mietittävä ja kehitettävä opetus- ja ohjaus- sekä arviointiprosessit.

Tutkintojen uudistusta koskevassa esityksessä korostetaan sitä, että opiskelijalla on oikeus opetukseen ja ohjaukseen, jotta tutkinnon osaamistavoitteet saavutetaan. OAJ painottaa tätä! OAJ esittää, että lähiopetuksen määräksi kirjataan lakisääteisesti vähintään 22 tuntia osaamispistettä kohti. Lisäksi OAJ esittää ryhmäkooksi enintään 16 ja että yhdellä opinto-ohjaajalla voi olla korkeintaan 200 opiskelijaa.

Lakimäärittely mitoittaisi voimavaroja, ohjaisi koulutuksenjärjestäjää satsaamaan opetukseen ja ohjaukseen. Määrittely antaisi myös opettajille ja opettajatiimeille vapautta toteuttaa opetusta. AEO on vahvasti OAJ:n esityksen takana.

Olemme todella huolissamme nykyisestä lähiopetuksen leikkauskehityksestä, pahimmillaan opiskelija saa lähiopetusta vain 22 tuntia/ov. Tämä kehitys osoittaa selkeästi lakimäärittelyn tarpeellisuuden.

Uudistus muuttaa arviointia perusteellisesti. Perusopintojen kattavuuden, vaikeusasteen ja merkittävyyden määrittely on iso tehtävä. Nuutos vaatii aikaa, työaikaa. AEO on mukana järjestämässä ensi keväänä, huhtikuussa, yhteistyössä JAOKK:n kanssa arviointiin keskittyvän seminaaripäivän. Siellä saamme uusinta tietoa arviointiin liittyen.

Yksi iso erityisopetukseen varmastikin vaikuttava myllerrys on rahoitusuudistus, johon liittyy vielä monta avointa kohtaa. Hallitusohjelman mukaan Ammatillisen koulutuksen rahoitus uudistetaan tukemaan nykyistä paremmin koko ikäluokan kouluttamista, koulutuksen läpäisyn parantamista ja nopeampaa siirtymistä työelämään.

Uudessa järjestelmässä oppilaitoksia palkitaan koulutuksen laadusta ja laadun parantamisesta.

Rahoitus jakautuu kolmeen kohtaan: Perusrahoitus, tuloksiin perustuva rahoitus, vaikuttavuusrahoitus. Tässä uudistettavassa rahoitusjärjestelmässä on otettava huomioon ammatillisen koulutuksen kokonaisuus, alakohtaiset erot ja ennen kaikkea turvata koulutuksen laatu. Rahoitusjärjestelmää uudistetaan niin, että jatkossa maksetaan ensisijaisesti suorituksista ja tuloksista, ei opiskeluajasta. Tämä on meidän huomioitava.

Näiden lisäksi kaavaillaan koko toisen asteen koulutuksen rahoituksen siirtämistä nykyisestä kustannuspohjaisuudesta valtion talousarvioperusteiseen rahoitukseen. Tämä saattaa johtaa tilanteeseen, jossa pitkäjänteistä työtä ei voida enää tehdä, koska ei tiedetä, miten paljon valtion budjetista siivutetaan toisen asteen koulutukseen. Rahoitus riippuu täysin poliittisista ja taloudellisista suhdanteista.

Minulle tämä rahoitusuudistus herättää kysymyksen erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden kohtalosta. Meidän on oltava aktiivisia, seurattava tarkasti kehitystä, jotta erityisopiskelijat saavat jatkossakin opiskelumahdollisuuden ja tutkinnon. Ei saa syntyä tilannetta, että vain parhaat valitaan opiskelemaan ja unohdetaan yhteiskuntavelvoitteemme ja ihmisyyden.

Ja vielä otan esille järjestämisluvat. Nykyiset koulutuksenjärjestäjät joutuvat hakemaan toimilupiaan uudelleen kireällä aikataululla. Lupapyöryksellä opetus- ja kulttuuriministeriö aikoo vähentää koulutuksen järjestäjien määrää. Siten emme kukaan vielä tiedä tulevaa työnantajaamme.

Vielä ei ole tiedossa, millainen koulutuksen järjestäjäverkko on tulevaisuudessa ja miten kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistus muuttaa tilannetta. Epävarmuutta tuo sekin, miten mahdollisen kuntauudistuksen jatko vaikuttaa kokonaisuuteen.

Todella paljon on uutta tulossa, varmasti näilläkin päivillä saamme eväitä noiden uusien kohtaamiseen. Joten aloittakaamme opintopäivien annista nauttiminen.